

Haász Sándor: Kutatások a hazai szociális munka problématerületein

Recenzió

B. Erdős Márta (főszerk.); Talyigás Katalin (főszerk.); Budai István (szerk.); Fábíán Gergely (szerk.); Hegyesi Gábor (szerk.); Héderné Berta Edina (szerk.); Kozma Judit (szerk.); Szöllősi Gábor (szerk.): A szociális munka elmélete és gyakorlata. 7. kötet: Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában II. Budapest, Magyarország: MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság (2021), 397 p. ISBN 978-963-8302-55-7

Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság azonos című második kiadványa 2021 végén jelent meg, kisvártatva a sikerszeria 7. kötetének első kiadványát követve. Az első jóval teoretikusabb rész után a szerkesztőbizottság a szakmai pragmatizmus felé nyit, s – a teljesség igénye nélkül – mégis a legfőbb alkalmazott szociálismunka-kutatások hazai tárházából válogat szerzőgárdájával. Ahogy a főszerkesztők is bevezetőjükben kiemelik, a „szociális munka ismét a kutatás tárgyává válik”. *Az elmélet és a praxis mellett az empirikus tapasztalat is tudásallokáló szereplővé válik. „Az itt bemutatott kutatások eredményei visszacsatolhatók a szociális munka mindennapi gyakorlati tevékenységébe, és erősítik a szakemberek módszertani felkészültségét. A szociálismunka-kutatások támogatják, megalapozzák a konstruktív változásokat, a társadalmi reformfolyamatokat, segítik a praxis formálódását.”* (1. old.) Karvinen-Niinikoski (2005) felhívja a figyelmet arra, hogy a szociális munka fejlesztése érdekében határozottabban el kell mozdulni a tradicionális szakértelemtől és a jelenlegi gyakorlat tudományos evidenciáit kell preferálni. Megállapításai alapján a „szociális munka-tudás” és szakértelem a jövőben provokatív, nyitott, dialógusos, reflektív, orientáló, egyszerűen posztmodern lesz (Budai, 2006). A nyitott, reflektív szakemberré válást támogató munkák bátorítólag hatnak azok olvasóira, művelőire. A kiadvány célja is az, hogy az egyes problématerületeket képviselő szakemberek maguk is integrálható tudásokkal gazdagítsák a hazai szociális munka gyakorlatát.

A hét fejezetben szisztematikusan sorakozó munkák nagy része „alkalmazott kutatás, ezen belül szükségletfelmérés, eredmény- és folyamatértékelés, vagy komplex értékelő kutatás.” (1 old.) Az egyes munkák részletes ismertetése, elemzése jelentős mértékben meghaladná a recenzió által nyújtott tudománynpszerűsítés terjedelmi korlátait, karakterisztikáját mégis megtartva igyekszem átfogó, értékelő észrevételekkel gazdagítani az Olvasó fantáziáját és kedvet csinálni a könyv praxisigényű befogadásához. Legfőbb szempont a kiadvány szociális munkát gazdagító szerepe, mely közös érdeklődésünk fókuszát képezi.

Az első fejezet szerzői B. Erdős Márta, Herczog Mária és Vojtek Éva a szakmai értékelést és szolgáltatásfejlesztést, azaz a szociális szektor minőségirányítást érintő kérdéseit vizsgálják az átfogó értékelő (folyamat-és eredményértékelő) kutatások princípiumának hangsúlya mentén.

A statisztikailag is kontrollálható mennyiségi adatok interpretálása szakmapolitikai és finanszírozási irányelvek mentén eddig is követendő gyakorlatnak minősült. A szerzők az

emellett elengedhetetlen szakmai minőség és hatásosság értékelésére fókuszálnak, melyre főként angolszász jó gyakorlatok és egy hazai innováció, a Trident módszer, mint komplex értékelő kutatás átfogó – példákon keresztül – bemutatásával törekszenek.

Az első fejezet zárótanulmányában Pilinszki Attila a szociálmunka-kutatások adaptív eszköztárhoz rendezi a diádkutatást, mely alapvetően két résztvevő kapcsolati és járulékos-viszony szintű relációinak vizsgálatával járul hozzá a kívánt eredményesség eléréséhez. A szerző is megemlíti a hazai gyakorlatban alkalmazott kvantitatív, de főként kvalitatív diádkutatások hiányosságait. Számos példával és jó gyakorlattal közelít főként az idő- és a gyermekvédelem területén. Különösen a szociális esetmunka és egyéb ismert konfliktuskezelési módszerek, mint a mediáció értékelői folyamatához tud hasznos információkkal szolgálni.

A második fejezet a gyermekvédelem problématerületeinek egy-egy praxisra reagáló kutatásait, elemzéseit részletezi.

Látszólagos koherencia nélkül, a témából kiragadható kérdéskörök perceptuálása a cél. *Rácz Andrea* a „Gyermekvédelmi orientációk a gyermekek jól-létének támogatásában c. MTA Bolyai János Kutatási ösztöndíj (2017-2020) és egy Bolyai+ keretében megvalósuló kutatás” bemutatásán keresztül a gyermekvédelem működési mechanizmusainak megértését célzó perspektívák megvilágítását hangsúlyozza. Érdekes összefüggésekben látta a kutatás eredményeinek és a hazai gyermekvédelem rendszerszintű anomáliáinak kapcsolódási pontjait, a rendszerben dolgozók és a felhasználói oldal aspektusából. *Monostori Andrea* a koraszülött családok támogatási lehetőségeit és a Koramentor program pályázati tapasztalatait összegzi a „Korábban érkeztem Dél- Alföldi Regionális Koraszülött Intenzív osztályért Alapítvány a „Mentorház”-projekt („Mentorházak és mentorhálózat kialakítása koraszülöttek és családjaik számára a Dél-Alföld Régióban” EFOP-1.2.10-16-2016-00002 projekt) keretében, a koramentori gyakorlat és a problémaérzékeny önkéntes segítség jó gyakorlatát bemutatva. *Herczog Mária* a visegrádi négyek országaiban végzett értékelő kutatásában a nevelőszülők helyzetének értékelését és önértékelését mutatja be, a sajátosan közép-kelet-európai trendek, majd ezen keresztül a hazai tapasztalatok tükrében. *Bányai Emőke* az iskolai szociális munka nemzetközi kutatási tapasztalatait mutatja be az érintett triád (gyermek-szülő-pedagógus) kongruens reflexióinak tükrében. Tudatosítja olvasóiban a megerősítésen alapuló és tapasztalati diákkutatások jelentőségét az eredményesen alkalmazható módszerek között. A témához kapcsolódóan *Kozma Judit* a hazai hátrányos helyzetű településeken végzett iskolai szociális munka helyzetét szemlélteti egy Miskolc környéki terepmunka tapasztalatainak tükrében. Kozma komplex településszociológiai és közösségi dinamikákat emel be tanulmányába, a mélyszegénység és az iskolai problémák kapcsolatát valós esetleírásokon keresztül érzékelteti.

A harmadik fejezet szerzői (Boros Julianna, Benkő Fruzsina, L. Ritók Nóra, Vida Anikó) a közösségi szociális munka hazai esélyteremtő gyakorlatából szemezgetnek.

Megjelennek a kisebbségkutatás, gettósodás és cigánytelepek történeti-társadalmi jellemzőinek átfogó elemzése mellett az InDaHouse Hungary gyermekszegénység felszámolását és antiszegregációs gyakorlatát bemutató önkéntes programja, valamint a témához szorosan kapcsolódó Igazgyöngy Alapítvány problémafeltáró terepi tapasztalatai. „Az Alapítvány

küldetése és stratégiája szerint az esélyteremtő modell a társadalom perifériájára szorult, generációs szegénységben élő, zömében roma családok esélyegyenlőségét és integrációját kívánja elősegíteni.” (176. old.) E témában különösen érzékeny intézmény- és ágazatközi párbeszédet célzó „Társadalmi Kerekasztal nevű program” az esélyteremtő modell egyik legfőbb eleme. Az induktív terepkutatások és ebben a civil-önkéntes vonal erősödése - a jó gyakorlatok bemutatásán túl - a lehető legérzékenyebb indikátorai az eltérő településszerkezetek és a lemorzsolódás társadalmi folyamatainak. A fejezet ebben nyújt legfőképpen eligazodást számunkra.

A negyedik fejezet szerzőgárdája (Kárpáti Tamás, Rozgonyi Róbert, Ágoston Dorina, Bulyáki Tünde, Endre Szilvia) a pszichiátriai szociális munka területére nyújt tematikus betekintést. „Döntések és szabadulások” fejezetcímmel a mentalizációs folyamatok ismertetésének fárvizén, a szerzők hangsúlyozzák az MBT (mentalizációs alapú terápia) és a sokproblémás családokkal végzett MBT-F terápias program szemléleti kereteit, mint bizonyítottan jól alkalmazható módszereket. A közösségi pszichiátriai ellátások rendszerezett ismertetése és a mentális betegségekkel küzdők segítésében nyújtott hatékony szakmai szerepvállalások jelennek meg Bulyáki Tünde tanulmányában. Endre Szilvia „a pécsi INSZI Pszichiátriai Betegek Szociális Ellátásait Biztosító Alapszolgáltatási Részközpont keretein belül működő, a pszichiátriai betegek számára elérhető szociális ellátások hatékonyságvizsgálatát mutatja be, az értékelő kutatási nézőpont alapelvei figyelembevételével.” (214. old.) A fejlődésközpontú értékelő kutatás elsősorban a programban rejlő fejlődési lehetőségekre fókuszál. Alapja a rendszerszemléletben gondolkodás, valamint a programban közreműködők jövőképeinek feltérképezése.

Az ötödik fejezet szerzői (Haberman Zoltán, Visnyei Enikő) a traumautak, trauma és krízis tárgykörében vizsgálódnak.

Haberman tanulmánya „segítséget próbál adni azoknak a szociális munkásoknak, akik traumatizált emberekkel találkoznak a munkájuk során. Fontos, hogy a szociális munkások felismerjék és megértsék azokat az embereket, akik például abúzus, migráció, hajléktalanság, baleset vagy egyéb okok miatt súlyosan sérültek lelkileg és sokszor testileg is.” (232. old.) Traumaelméleti tematizációt követve a szerző a holocaust-trauma kutatások világába vezeti olvasóját a fenti célok maradéktalan érvényesülése céljából. Visnyei az egzisztencializmus mesterétől, Viktor Emil Frankl-tól származtatott logoterápia és életcél-kutatás módszertani kereteit taglalja a hajléktalanság léthelyzeteinek feltárásában. „A hajléktalanság léthelyzetéből kiutat találni nem könnyű, de nem is lehetetlen.” - írja a szerző. „Ebben az írásban arra teszek kísérletet, hogy megmutassam, miképpen könnyíti vagy könnyítheti meg ezt a logoterápia és az egzisztenciaanalízis emberképével kiegészített szociális munka, és miképpen adhat ez a szemlélet egy más minőséget a szociális munkának – nemcsak a hajléktalanokkal végzett segítő munkában.” (253. old.)

A hatodik fejezet „meltósággal élni” címmel az ahhoz rendelt szakmaterületi kérdések és kutatások sajátos konglomerátumát érinti. A szerzők (Mátics Katalin, Brettner Zsuzsanna, Vajda Kinga és Koedula Pál) az idősügyi tematizációt követve fejtik ki célcsoportspecifikus ellátotti és szolgáltatói helyzetfeltáró tanulmányaikat.

Mátics Katalin tanulmánya az oroszországi idős emberek szociális helyzetét feltáró kutatás és az ellátásukra szerveződő helyi ellátórendszer kapacitásfelmérését is érinti, így javaslatokat fogalmaz meg a város irányítói számára. A szolgáltatásfejlesztést megalapozó kutatások, szociális térképek, hatástanulmányok gyakorlati jelentőségére helyezi a szerző a hangsúlyt. *Brettner Zsuzsanna* tanulmányában az önkormányzati időspolitikák esélyteremtő változásait mutatja be, az értékelő kutatásokban jól ismert tartalomelemzés módszerével. A szerző hasznos kritikákat is összesít a helyi időspolitikák európai uniós harmonizációja terén. Többek között az aktív idős kor tartalmi relevanciája, ahogy az idősök szabad véleményformálásának hiánya is előtérbe kerül. *Vajda Kinga* az idősök nappali ellátásának újragondolását kezdeményező írásában, a hazai régióközpontokban végzett kvantitatív kutatás tapasztalatairól számol be. Felhívja a figyelmet arra, hogy a nappali ellátások alapvetően a nőket és a pár nélkül élőket vonja be, míg szükségessé válna a minél szélesebb körben elérés. A települési preventív időspolitikák újragondolásában, ahogy a szakosított ellátások tervezettség, szervezettség vonatkozásában is a nappali ellátások hatékony mutatókkal szolgálhatnak. *Koedula Pál* írásából pedig megismerhetjük a jövő robotika-kutatásainak japán élvonalbeli fejlesztéseit az egészségügy és az idősgondozás területén. A szerző ugyanakkor felhívja a figyelmet az ember-robot diád etikai és szociálpszichológiai következményeire is, többek között a társas izoláció és egyéb személyt érintő patológiák terén.

E fejezet további tematikus bővülésében az egészségügyi szociális munka kutatási perspektíváit bontja ki a szerző, *Péterné Molnár Gizella*. Lehetséges fókuszok és maga a kutatás megtervezésének menete rajzolódik ki a szerző írásában, módszertani segítséget nyújtva ezzel a kórházi szociális munka területén dolgozó szakemberek és az egészségügy számára. *Gyurok Ernő* a közösségi ellátás és támogatott lakhatás egy pécsi modelljét és annak tapasztalatait összegzi írásában, a fogyatékossgal élő emberek önálló lakhatásának intézményi megtámogatását hangsúlyozva. Az otthonközeli ellátások preferenciája a szolgáltatási szektor új típusú, önellátást, nagyobb önrendelkezést biztosító berendezkedése az intézményi kitalások koncepciója mentén elindult hazánkban is. Az újonnan szerveződő „TL házak” szakmai munkáját is nagyban segíti a modell tapasztalatainak megismertetése.

Végül az utolsó, hetedik fejezet jogvédelmi kérdéseket boncolgató írásai a hajléktalanság érdekképviseleti rendszerét érintő megállapításokkal gazdagítják a tanulmánykötetet.

Miletics Marcell „a szociális munka történetébe ágyazottan vizsgálja a magyarországi hajléktalanság kezelésének folyamatait, és ezen belül is az emberi méltóság alakulását.” (368. old.) A szerző betekintést nyújt a hazai hajléktalanság személyes környezetet vizsgáló kutatásaiba, hajléktalanügyi városkutatásokba. *Miletics Bálint* „szociológiai reflexiójában” – a témához kapcsolódóan – „a hajléktalanellátásnak, a hajléktalan emberekkel végzett szociális munkának, a hajléktalanságot megtapasztalni kényszerülő emberek életének, valamint a hajléktalanságról szóló szakmai és laikus diskurzusoknak” (381. old.) teret engedő írása összegzi a rendszerváltást követő hajléktalanügy és szegénypolitika főbb kritikai álláspontjait. Szemléleti keretezését adja egy értékelő és elemző folyamatnak, mely a területen dolgozó szakemberek munkáját gazdagítja.

A szociális munka legfőbb alkalmazott területeit empirikusan átölelő tanulmánykötet egyszerre innovatív és szemléletformáló. A kutatói aktivitások lehetőségeit vizsgálva kíván hozzájárulni

a szociális munka gyakorlatának gazdagításához. „A szociális munka professzionális tudásalapja – Hudson-Drury (1997) definíciója szerint – az az összegyűlt információ, illetve megértés, amely a kutatásból, a gyakorlatból, vagy a tapasztalatokból származik, és amelyet úgy tekintenek, mint amely hozzájárul ahhoz, ahogyan a szakma értelmezi a feladatát és amely irányítúként szolgál a gyakorlati feladatok végrehajtásához” (Budai-Szöllősi, 2020:12). A szerzőgárda akadémiai rangra emeli az alkalmazott szociálismunka-kutatások szakmai kvalitásainak eredményeit. Egyszerre szólnak társadalomkutatóhoz és gyakorló szakemberhez. Inspirálják a szakma oktatóit, hallgatóit, ahogy a társszakmák képviselőit is. A módszertani sokszínűség a problémaérzékenység alternatíváit nyújtja, mely feltételezi a befogadó és reflektív szakmai szemléletet. Majd mindegyik írás kulcsmozzanata az eredmény- és jövőfókusz, mely távlatokat ad és hosszútávú alkalmazhatóságát adja a megírt tanulmányoknak. Ez önmagában is fontos eleme egy a szakmaképzés klasszikusának számító kötet sorozat utolsó, egyben befejező aktusának. Annak reménye táplálja mégis ezt a provizórikus zárást, hogy a szociális munka egy folyamatában fejlődő, alkalmazott multiprofesszió. Megannyi társadalmi hatás, kutatói szándék és szakmapolitikai koncepció egyszerre formálja, inspirálja. Lehet-e így befejezésről beszélni? Talán csak egy összegző zárásról. Az itt és mostban.

Hivatkozások:

Budai I. (2006): Megközelítések a szociálismunkás-képzés fejlesztéséhez I. Szakmai tudás közvetítése, kompetencia-alapú képzés. *Esély* 2006/6. 62–88.

Budai I., & Szöllősi G. (2020). Tudás a szociális munkában – az elmélet és a gyakorlat viszonyában. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 7 (2).
<https://doi.org/10.29376/parbeszed.2020.7/2/1>

Megjelenés helye: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/kutatas>